

אם יש את נפשך לדעת

מתוך מוסף מיוחד של ידיעות אחרונות לרגל הגיגות ה-60 של ב"ס "בארי" – באר שבע

אם יש את נפשך לדעת את המעיין ממנו שאבו אחיך המדוכאים את תעצומות הנפש, סור אל בית המדרש הישן והנושן... (שחזור חופשי לשירו של חיים נחמן ביאליק)

אני חוזר אל בית הספר היסודי שלי "בארי", אל המעיין ממנו שאבתי בימי ילדותי את תעצומות הנפש ורגעי המשבר, אותם אלה המלווים אותי במהלך חיי וישמשו לי כלי עבודה, כנראה עד לשארית חיי...

אני זוכר את הרגע ההוא כמו היה זה היום. מאי 1960, בשעות אחלצ המאוחרים, אנתנו חוזרים מטיוול שנתי של כיתה ד' בהרי ירושלים. ליד צומת אשל הנשיא, מתוך הרעש וההמולה של ילדים חסרי מנוח משיבה ארוכה באוטובוס, נקטעים לפתע שידורי הרדיו ובוקע קולו של הקריין המכין אותנו להודעה דרמטית. הס הושלך באוטובוס. ראש הממשלה שלנו, דוד בן גוריון, מודיע כי נתפס אחד מגדולי הפושעים הנאצים, אדולף אייכמן, שהיה שותף לפתרון הסופי של בעיית היהודים. אדולף אייכמן כבר נמצא במעצר בארץ, ויעמוד בקרוב למשפט בישראל... אנחנו לא קולטים ולא מבינים את גודל האירוע. אך מאיר אהוביה, המחנך הנערץ עלינו, מתרגש מאוד, משהו עובר עליו. לאחר דקות ארוכות, הוא מתעשת ומספר לנו מי היה האיכמן הזה. בגילוי אישי, אהוביה מספר לנו כי הוא עצמו ניצול ממחנה ההשמדה בכנוולד... זו הייתה הפעם הראשונה שמישהו מדבר איתנו על השואה. לאחר מכן נפרץ הסכר בסדרה של שיחות. **אהוביה נתן לי בפעם הראשונה לגיטימציה להיות בן של ניצולי שואה.**

רוב הילדים בכיתה היו ילדי פליטים, בני מהגרים להורים ניצולי שואה מאירופה, או להורים שעלו לא מכבר מארצות המזרח. ערב רב של ארצות ותרבויות. אימי נאחזה בעבותות התרבות והספרות וההוגגות. עיר המדבר, השפה הגרמנית הקשה להגייה ודפוסי ההתנהגות הצברית המחוספסים היו זרים לה. באותן שנים התביישתי בכך שאמי לא דיברה עברית, אלא הונגרית בלבד. אך יותר מכך, התביישתי בעובדה שאימי הייתה ניצולת שואה. זה היה מן סוד גלוי בביתנו. אימי לא נתנה לאירועי העבר הטראומטיים ביטוי מילולי, אך מידי פעם אירעו פרצי התנהגות שאנו כילדים לא ידענו אך לעכל ולמה לשייך.

התביישתי גם בעובדה שלא הייתי צבא. כעסתי על הורי שילדו אותי בווינה, בדרך הבלתי ליגלית שעשו מארץ הונגריה. מה, לא יכלו להתאפק קצת, או לחילופין להודרו...? הרי מדובר בהחמצה של ששה חודשים בלבד. ששה חודשים הפרידו בין היותי צבא להיות עולה חדש. הרבה שנים סחבתי על גבי את העלבון...

ליוסי, חברי הטוב בשכונה, היה אבא שהיה בפרטיזנים, כך לפחות הוא סיפר לנו. או אבא של יוסי, היה גיבור. ויוסי היה בן של גיבור והיו לו סיפורי גבורה על אבא שלו, שלמרות שחלקם היו בדויים, שתינו אותם בשקיקה. ורק לי לא היה מה לספר. אפילו לא יכולתי לבלף, כי ההורים שלי לא סיפרו לי בכלל סיפורים, למרות שידענו שהם היו שם. הם כנראה לא היו גיבורים, כך חשבתי אז. בגלל זה גם התביישתי בהורים שלי – כי ככה זה אצל ילדים. רק כעבור שנים רבות התברר לי ההפך הגמור. אבי ואימי, כל אחד בדרך, היו שרדנים ראויים להערצה, משכמם ומעלה. החצר של ישראל, גבלה עם הבית שלנו בעיר העתיקה בבאר שבע. ישראל היה היחיד בשכונה שהיו לו גם סבא וגם סבתא. המשפחה שלו איכשהו התחמקה מהשואה. או בבית שלהם גרו סבא וסבתא עם שיער כסוף והיה להם גם אוטו וגם טלפון. לנו לא היה לא זה ולא זה, ולא היו עוד הרבה דברים אחרים.

בכיתה שלנו למדו כמה לבני האצולה הבאר שבעית. בנים להורים ילידי הארץ, או כאלה שהגיעו מזמן, עוד לפני המלחמה ההיא. הם גם שירתו בפלמ"ח ואפילו השתתפו במלחמת השחרור, וזה היחיד מזה נחשב. הם הגיעו לבאר שבע כדל"נהל את המהגרים החדשים. בתל אביב הם היו כנראה סתם מנהלים זוטרים, אבל בבאר שבע הם נהיו "מנהנדס העיר", "רופא העיר", "שופט העיר" ו"בוגי העיר" (אנשי סולל בונה). ליד הבתים שלהם היו מכוניות אמריקאיות בגודל של ספינות על ארבע גלגלים עם שמונה צילינדרים במנוע. בבית היה להם פסנתר כנף אמיתי, למרות שאף פעם לא שמענו אותם מנגנים. על הפסנתר השחור היה טלפון עוד יותר שחור, שעונה למספר של מישוהו חשוב. לאחד מהם היה - 2020 לשני היה - 2424 לשלישי כבר לא זוכר, אבל הם כל הזמן התווכחו ביניהם למי יש מספר יותר חשוב...

מרום שלא הפסיקו לריב ביניהם, הם התחברו אלינו, הלא חשובים בכלל, כי החיים האמיתיים, משחקי הרחוב והשדה, ההרפתקאות, כל אלה התרחשו דווקא אצלנו בשכונה. מאחר וההורים שלנו היו עסוקים במלחמת הישרדות, אנתנו ניהלנו את ילדותנו. את ילדותם של בני הארץ ניהלו ההורים שלהם שבטח לחשו להם מידי פעם, "אל תתקרבו יותר מידי אל אלה הפרימיטיביים!!" אבל הם הכי רצו את חברתנו, כי אנתנו היינו המנגיבים... בית הקברות הערבי היה מגרש המשחקים שלנו. הזונות שעמדו בפית הרחוב, והלכו עם הלוקחות שלהם אל מאחורי סכך עץ הפלפון, העניקו לנו את החינוך המיני הראשון בחיינו. התמססלנו מריח הסיגריות שהבדואים גלגלו מתחת לחלון הבית שלנו, בימי שני וחמישי. זו הייתה סדרת החינוך עליה גדלנו בילדותנו. תודו, מצית כל דמיון, יותר שווה מלעשות שיעורים ולגנן על פסנתר.

והיה עוד דבר אחד, שם המשפחה "מזל" התביישתי בשם המשפחה שלי – "סמול". אז היה מי שכתב את זה ב"ש במקום ל"ט ומייד הפכו את זה לשמוק (עם חולם), לצחוקים המתגלגל ולעגם של הילדים. לאצולה הבאר שבעית היו שמות משפחה כמו "פורת" "שח" "צול" וכאלה. תמיד חשבנו שהם נולדו עם השמות האלה כמו טייסי חיל אוויר, שזה בא להם ביחד עם הגנים... גם השם הפרטי שלי "יואל" לא היה מי יודע מה... טוב בסדר, היה פעם נביא כזה, אבל גם הוא לא היה מי יודע מה חשוב. אפילו לא למדנו עליו ביסודי.

בקיצור היו לי הרבה סיבות טובות לרגשי נחיתות, ביישנות, דימוי עצמי נמוך ובטחון עצמי ירוד. איך יוצאים מזה? כל ילד מתמודד עם זה אחרת. יש מי שמחפש אפיקי ביטוי מוחצנים כדי להיות יוצא דופן, להתבלט, ויש מי שמתכנס בקונכייתו ושותק. אני בכחתי להיות אקונדסא של הכיתה... הייתי ילד חסר מנוח, פרוץ ושובב, רודף תעלולים, הרפתקאות ומעשי קונדס, מה שלא השאיר הרבה מקום להצטיינות בלימודים.

תמיד הכריכים שלי היו חבושות בתחבושות גזה לבנה עם כתם איכטיוול חום במרכז, או לחילופין מרוחות בכתמי דיו כחול. תמיד אפשר היה למצוא אותי תלוי על ענף העץ הכי גבוה, בודק את כושר העמידות של ענפי הצמרת, עד שהייתי מתעופף עם האחרון למטה. אף פעם לא היססתי לבדוק את עומק המים בשיטפון של ואדי באר שבע, בקפיצה מהרפסודה שבינו. במחנה העבודה בקיבוץ, כשעברנו בלילה ליד הלולים והתרנגולות קרקרו לעברנו, "אימצת" כמה מהן לטובת הקומוץ הלילי. לקינח, "השאלנו" את הטרקטור האדום לבצע פטרוול אלים בפרדסים, עד שנגמר הדלק או שנפגשונו בעץ לא צפוי... כמובן שילד כזה לא מסוגל להיות מרוכז בכיתה, הראש שלו עסוק כל הזמן בתכנון התעלול הבא.

אהוביה היה המחנך שלנו בכיתה ד', ה, ו'. הוא היה מחנך קפדן וסמכותי עם רגישות גדולה ואהבה אדירה לאדם, לאומנות וליצירה. הוא זה שלימד אותנו מוסיקה קלאסית מהי. הוא ביקש מאיתנו לעצום עיניים עת השמיע בכיתה את אגם הברבורים של צ'ייקובסקי וביקש מאיתנו לדמיין את הנסיך,

הנסיכה והברבורים הרוקדים ליד האגם. ומה לעשות ולא כולם התעוררו בסוף השיעור... לאהוביה גם הייתה מקהלת זמר שרצינו מאוד להיות חלק ממנה. לאכזבתי, במבחני הקבלה לא הצלחתי להקות במדויק את הקולן או את הצליל של המשולש ולכן גם אף פעם לא התקבלתי למקהלה היוקרתית. אהוביה לימד אותנו הכל. אצל אהוביה למדנו פתגמים חשובים לחיים כמו "לך אל נמלה עצל...!!", "דמיון חשוב יותר מידע". ידע הוא מוגבל. הדמיון הוא אינסופי!! ועוד כאלה משפטים חשובים שנרשמו מידי יום על הלוח, בכתב ידו המעוגל והציורי של אהוביה. כשהמורה להתעמלות חלה, לא היה לנו שיעור חופשי. אהוביה פשוט לימד אותנו התעמלות... מהמחברת שלו, שם היו מוכנים לו תרגילים ומצוירים התנחות.

אך מעבר לשובבות שלי, אהוביה זיהה אצלי את יכולת ההבעה בשיעורי חיבור. לא הייתי כתבן דגול, אך כנראה נתתי דרור לתחושות ולרגשות הפנימיים שלי, מה שלא היה כל כך מקובל באותם ימים. זה כנראה מצא חן בעיניו. אהוביה גם נתן לי את ההזדמנות הראשונה לעמוד בקדמת הבמה ולשחק. משנמצאתי ראוי, קיבלתי את התפקידים הראשיים בהצגות סוף השנה. למרות רוח התזוית שפיזרתי סביבי, אהוביה ידע לאתר את נקודות החוזק שלי, לטפח אותן ולזקוף את קומתי בכיתה. הרגשתי מוערך על ידו, שווה, תורם. קיבלתי לגיטימציה למה שאני.

בכיתה ז' קיבלנו מחנכת חדשה, צברית צעירה, תוססת ויפה. היא הגיעה אלינו מאיזה קיבוץ בצפון בעקבות בעלה המהנדס שנדד ל"ש. היא הייתה שונה לחלוטין בטמפרמנט ובאופי מאהוביה. היא הייתה כזאת חברנית והתחברה בקלות לחבורת הצברים שבכיתה. אנחנו, בני המהגרים, שלא דיברו עברית רהוטה, פחות דיברנו אליה. כך חשבתי לפחות אז. מהר מאוד היא איבדה את הסבלנות למוגז הסוער והשובבות שבי. העונשים הסטנדרטים כבר מזמן לא עבדו עלי ולא הרתיעו אותי. היא כנראה חיכתה להזדמנות נאותה להנחית עלי עונש אולטימטיבי. ואז, כשהגיע הטיול השנתי לקראת סוף השנה, התבשרתי חגיגת – אתה לא יוצא לטיול השנתי של הכיתה. התעניתי לאורך כל השנה בשימון הבית ספרי, רק בשביל להגיע לטיול השנתי, לטייל באוויר הפתוח ובלילה לצבוע את הבנות עם אודם או משחת שיניים. והנה, אני חוטף אותה במקום הכי כואב, בבטן הרכה. איזה אכזריות... אבל זה עוד לא הכל.

בסוף כיתה ח' אנחנו מתכוננים להצגת הסיום של בי"ס, משהו של מולייר כמדומני. והנה אני שוב בתפקיד הראשי, קבצן או גנב או משהו כזה. איני זוכר בוודאות את הסיבה האמיתית, אך כנראה שאיחרתי לחזור מאחת ההפסקות שבין החזרות. קפצנו כמה תלמידים לקיוסק שבפינת גן העיר לקנות "סוכריות סבא". כשחזרנו באיחור, התבשרתי כי התפקיד הראשי שלי עובר לתלמיד אחר – לעמירם זינגר. זו הייתה פגיעה, זה היה עלבון אותו לא אשכח לעולם.

ערב הסיום של בית הספר היסודי. חברי לכיתה דרוכים ומתרגשים, מחסירים פעימה מאחורי הקלעים. עוד רגע יעלו לבמה ורק אני, התלמיד היחיד מבין כל תלמידי הכיתה, מחפש מקום ישיבה באולם בבית יצי"ב, בין הורי התלמידים. איזו בושה. המסך נפתח ועמירם עולה לבמה במקומי, משחק את התפקיד שלי, אותו גנבה ממני מורתי... פרצתי החוצה מהאולם והלכתי לאיבוד בחורשה האפילה...

שנים לקח לי להתאושש מהחוויה הטראומטית. שוב איבדתי את הביטחון העצמי שרכשתי בזכותו של אהוביה. אל הבמה לא חזרתי יותר בחיים. אי שם, לקראת סיום בית הספר התיכון, אחותי ורה גילתה לי את הספר "כמעין המתגבר" של איין ראנד. בלעתי בשקיקה את הרומן המופלא. גיבור הספר, הווארד רוארק, האדריכל המקורי, היוצר הבלתי מתפשר, הטעין אותי מחדש באנרגיות ובכוחות, החזיר לי את האמונה שלי בעצמי כאדם. אדם שרוצה להגשים את עצמו ואת אהבתו, לדבוק בחיים עם משמעות, מטרה וייעוד, תוך אהבה למקצוע שהוא שליחות.

אפילוג

לצערי, רובם הגדול של בתי הספר בארץ, מנסים לדחוס את התלמידים לשטח קבוע, המוכתב מלמעלה ל" מערכת חינוך המציבה דרישות סף של לימודים, שינון חומר, בחינות וציונים. כולם ברגים במכונה, מבלי לנסות לזהות את הייחודיות של כל תלמיד ותלמיד. התנהגות פרועה ואלימה של תלמידים, היא תוצאה של חסכים ותסכולים, של חיים ללא תמיכה ואהבה. אהבה, חיוב קטן ועוד לטיפה יוציאו את הטוב מהתלמיד. הצלחה קטנה ועוד אחת יובילו להצלחות גדולות ולמסלול של הצלחה בחיים. על המחנך מוטלת המשימה החינוכית המשמעותית. במקום להתמודד עם חולשות התלמיד וקשייו, עליו להתמקד בזיהוי נקודות החוזקה של התלמיד, לתת להם ביטוי, הערכה וחיון. לטפח אותם, לחזק את הדימוי והביטחון העצמי של התלמיד. כך יוכל כל תלמיד לעצב ולהגשים את המטרות שלו בחיים כאדם. ככה אני חושב. זה מה שלמדתי מהניסיון שלי, וזה מה שאני משתדל להגשים בחיי.

יואל שרון (סמוק)

הערת אזהרה: העובדות כפי שהן מופיעות בסיפור, שאובות מזיכרוני הקודח ועל אחריות הכותב בלבד... יואל הוא בוגר מחזור ה' - 1963 בבי"ס בארץ.

בכיתה ד' עם המחנך אהוביה מאיר

עם חברי לכיתה יוסי ושקיות האוכל, בדרך מהשכונה לבי"ס

אני והחברה – מימין לשמאל, רמי באלי, אדם בק ז"ל, שלמה יערי (ארדוש), שלמה גוטסמן, יוסי שחר (שוורץ), על הכתפיים – יאיר עמית (רייכמן), יואל שרון (סמוק)